ONKOLOJİ
GİNEKOLOGİYA

ƏHLİMAN TAPDIQ oğlu ƏMİRASLANOV
Akademik, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı

ABUZƏR YUSİF oğlu QAZIYEV
Azərbaycan Respublikasının Əməkdar müəllimi
Tibb elmləri doktoru
Professor

ƏKBƏR MİRZƏ oğlu İBRAHİMOV
Uzman doktor

Azərbaycan Tibb Universitetinin Elmi Şurası tərəfindən təsdiq edilmişdir.
(07 mart 2024-ci il tarixli iclasın 05 nömrəli protokolu)

İSTANBUL 2025

UOT: 618.1-006
Ə-73

ONKOLOJİ GİNEKOLOGİYA (monoqrafiya)
İstanbul 2025, Nobel Tıp Kitabevleri Tic. Ltd.Şti, 1048 səhifə

Azərbaycan Tibb Universitetinin Elmi Şurası tərəfindən təsdiq edilmişdir.
07 mart 2024-cü il tarixli iclasın 05 №-li protokolu

Müəlliflər:

Əhliman Əmiraslanov, Abuzər Qazıyev, Əkbər İbrahimov

Rəyçilər:

Cəmil Əliyev – akademik, əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, professor
Cəmilə Qurbanova – tibb elmləri doktoru, professor

Elmi redaktor:

Mehmet Coşkun Salman – Türkiyə Cümhuriyyətinin Hacettepe Universitetinin Onkoloji Ginekologiya bölməsinin rəhbəri, tibb elmləri doktoru, professor

Bədii redaktorlar:

Fidan Novruzova, Aygün Həsənova

Texniki redaktor:

Türkan Novruzova

Qrafik və dizayn:

Həsən Turan Xəlilov, Fidan Novruzova, Camaldin İsayev

Korrektorlar:

Türkan Novruzova, Fidan Novruzova, Asim Arazov

Kitabla bağlı məlumat üçün:

info.onkoginekologiya@gmail.com
www.onkoginekoloq.az

Monoqrafiyada qadın cinsiyyət orqanlarının onkoloji xəstəlikləri geniş şərh edilmişdir. Burada onkoginekoloji xəstəliklərin epidemiologiyası, etiologiya və patogenezi, yayılma və metastazverməsi, klinikası, diaqnostika və müalicə məsələləri geniş izah edilmiş, həmçinin klinik anatomiya, cərrahi texnikalar, sitoreduktiv prosedurlar və hipertermik intraperitoneal kimyəvi terapiya haqqında ətraflı məlumat verilmiş və müasir klinik onkoginekologiyanın digər aktual məsələləri işıqlandırılmışdır. Kitab çoxsaylı şəkil, cədvəl və qrafiklərlə illustrasiya edilib, elmin son naliyyətlərini özündə əks etdirir.

Monoqrafiyadan onkoloqlar, onkoginekoloji xəstəliklərin diaqnostikası və müalicəsi ilə məşğul olan mütəxəssislər, onkologiya ixtisası üzrə doktorantura və rezidentura təhsili alan, təbabətin müxtəlif sahələrində çalışan və gündəlik fəaliyyətlərində onkoginekoloji xəstəliklərlə rastalaşan həkimlər istifadə edə bilər.

NOBEL TIP KİTABEVLERİ TİC. LTD. ŞTİ.
www.nobeltip.com

Identifiers
ISBN: 9786255542076 (paperback)
9786255542083 (ebook)
Printed by: Özgür Matbaa (46821), Turkey

© Ə. Əmiraslanov, A. Qazıyev, Ə. İbrahimov

ÖN SÖZ

Onkoginekologiya klinik onkologiyanın mühüm sahələrindən biridir. Statistik məlumatlara görə onkoginekoloji xəstəliklərə düçar olan qadınların sayı ilbəil artmaqdadır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı və Qlobal Xərçəng Statistikasının 2022-ci il məlumatlarına əsasən qadın cinsiyyət orqanlarının bədxassəli şişlərinə görə dünyada hər il 1,4 milyona yaxın yeni xəstələnmə və 700 minə yaxın ölüm hadisəsi qeydə alınır. Ayrı-ayrı nozoloji formalar üzrə götürdükdə, hər il orta hesabla 600 mindən çox qadına uşaqlıq boynu xərçəngi, 410 mindən çox qadına uşaqlıq cismi xərçəngi, 315 mindən çox qadına isə yumurtalıq xərçəngi diaqnozu qoyulur, il ərzində 340 mindən çox qadın uşaqlıq boynu xərçəngindən, 100 minə yaxın qadın uşaqlıq cismi xərçəngindən, 210 minə yaxın qadın isə yumurtalıq xərçəngindən həyatını itirir. Qeyd etmək lazımdır ki, son illər bu patologiyalarla xəstələnmənin artması ilə yanaşı şiş prosesinin əksər hallarda gecikmiş mərhələlərdə aşkar olunması müşahidə edilir ki, bu vəziyyət də mütəxəssisləri ciddi narahat edir. Qeyd edilənlər ginekoloji xərçəng probleminin həm tibbi, həm də sosial-iqtisadi nöqteyi-nəzərdən böyük aktuallıq kəsb etdiyini göstərir. Buna görə onkoginekoloji xəstəliklərin profilaktikası, erkən diaqnostikası və uğurlu müalicəsi məsələləri bədxassəli şişlərlə mübarizədə prioritet istiqamətlərdən biri hesab edilir. Göstərilən vəzifələrin həlli isə həm onkologinekologiya sahəsində müasir elmi biliklərə malik kadr hazırlığını şərtləndirir, həm də onkoginekoloji xəstəliklərin diaqnostikası və müalicəsi ilə məşğul olan mütəxəssislərin bu xəstəliklər barədə yenilikləri daim izləmələrini və praktik olaraq tətbiq etməyi bacarmalarını tələb edir. Bu isə onkoloji ginekologiyaya dair daim yenilənən ədəbiyyatların olması sayəsində mümkündür. Buna görə onkoloji ginekologiyaya dair əhatəli və elmin son nailiyyətlərini özündə əks etdirən irihəcmli monoqrafiyanın yazılmasını zəruri hesab etdik.

Monoqrafiya 13 fəsildən ibarətdir; burada ginekoloji xərçənglərin epidemiologiyası, etiologiyası, patogenezi, patoloji-anatomiyası, yayılması və metastazverməsi, mərhələlər üzrə təsnifatı, klinikası, diaqnostikası və müalicəsi məsələləri, həmçinin radioterapiya, kimyəvi terapiya, target terapiya, palliativ müalicə, molekulyar genetika, sitoreduksiya prosedurları, hipertermik intraperitoneal kimyəvi terapiya, onkologiyada kritik hallar, eləcə də operativ onkologiya və cərrahi texnikalar və b. məsələlər ədəbiyyat məlumatları, elmin son nailiyyətləri və şəxsi təcrübəmiz əsasında ardıcıllıqla, asan oxunaqlı şəkildə ətraflı işıqlandırılmışdır.

Kitabda təqdim edilən məlumatların oxucu tərəfindən asan mənimsənilməsi üçün çoxsaylı rəngli şəkil, qrafik və cədvəllərdən geniş istifadə edilmişdir. Burada təqdim edilən şəkillərin mütləq əksəriyyəti şəxsi klinik təcrübəmiz zamanı əldə edilmişdir. Monoqrafiyada çoxsaylı dünya ədəbiyyatı məlumatlarının təhlili aparılmış, xarici ədəbiyyat mənbələri ilə yanaşı, vətən alimlərinin əsərlərinə də istinadlar edilmişdir. Kitab həcminə, yazılış ardıcıllığına, quruluşuna və tərtibatına görə bu sahəyə dair mövcud olan xarici ədəbiyyatlardan fərqlənir. Monoqrafiyanı yazarkən biz qarşımıza onkoginekologiyanın bütün vacib məsələlərini və bölmələrini işıqlandırmaq vəzifəsini qoyduq. Buna görə həm ayrı-ayrı nozoloji formalar barədə müfəssəl məlumat verilmiş, həm də onkoginekoloji praktikada elmi-təcrübi əhəmiyyət kəsb edən məsələlər müvafiq fəsillərdə ətraflı şərh edilmişdir.

Bu monoqrafiya orijinallığına, irihəcmliliyinə, onkoginekologiyanın müxtəlif bölmələri ilə bağlı işıqlandırılmış məsələlərin əhatəliliyinə, eləcə də təhlil edilmiş ədəbiyyat məlumatlarının həcminə görə onkoloji ginekologiyaya dair Azərbaycan dilində ilk dəfə yazılmış irihəcmli orijinal əsərdir. Ümid edirik ki, monoqrafiya onkoloqlar, onkoginekoloji xəstəliklərin diaqnostikası və müalicəsi ilə məşğul olan mütəxəssislər, bu sahədə elmi-tədqiqat işləri aparan əməkdaşlar, onkologiya ixtisası üzrə rezidentura və doktoranturada təhsil alan həkimlər və təbabətin müxtəlif sahələrində çalışan və gündəlik fəaliyyətlərində onkoginekoloji xəstəliklərlə rastlaşan həkimlər üçün faydalı olacaqdır.

Kitab haqqında rəy və təkliflərini bildirən oxuculara əvvəlcədən minnətdarlığımızı bildiririk.

Müəlliflər

MÜNDƏRİCAT

I FƏSİL. ONKOGİNEKOLOGİYANIN ÜMUMİ MÜALİCƏ PRİNSİPLƏRİ

1.1. Kimyəvi terapiyanın təməl prinsipləri 19

Giriş 19
Onkoginekologiyada müalicə üsulları
Kimyəvi müalicə 21
Kimyəvi preparatlar
Hormonal preparatlar
Bioloji agentlər
Biblioqrafiya 34

1.2. Kimyəvi terapiyanın yan təsirləri 37

Giriş 37
Hematoloji toksik təsir 37
Böyümə faktorları ilə müalicə
Qastroenteroloji toksik təsir 39
Mukozitlər
Nekrotik enterokolit
Ürəkbulanma və qusma
İshal
Dermatoloji toksik təsir 41
Ekstravazasiya
Alopesiya
Hiperhəssaslıq reaksiyaları
Digər dermatoloji reaksiyalar
Pulmonar toksik təsir 44
Kardiovaskulyar toksik təsir 46
Kardiotoksik təsir
Vaskulyar toksik təsir
Nefrotoksik təsir 47
Genitourinar toksik təsir 48
Neyrotoksik təsir 48
Periferik neyropatiya
Digər yan təsirlər 48
Hepatotoksik təsir
Qonadotoksik təsir
Dərman rezistentliyi 49
Farmakoloji rezistentlik
Dəstək müalicəsi 49
Antineoplastik preparatların qiymətləndirilməsi 49
Biblioqrafiya 51

1.3. Target terapiya və molekulyar genetika 55

Giriş 55
Target terapiyada istifadə edilən preparatların təsnifatı 56
Angiogenez 56
Vaskulyar endotelial böyümə faktoru və reseptorları 56
VEGF patogenetik mexanizmini hədəf alan preparatlar
Damar quruluşunu pozan preparatlar
Digər antiangiogen preparatlar
Fosfatidilinozitol-3-kinaza inhibitorları 58
PI3K/AKT patogenetik mexanizmi
Ras/Raf patogenetik mexanizmi
MEK inhibitorları
Poli-ADF-riboza polimeraza inhibitorları 59
EGFR inhibitorları 59
EGFR-i inhibisiya edən kiçik molekullar
EGFR-i inhibisiya edən monoklonal antitellər
Çoxsaylı patogenetik mexanizmin inhibitorları 60
Digər target preparatlar 60
İmmunoterapiya 61
Target terapiyanın spesifik yan təsirləri 61
Kardiovaskulyar toksik təsir
Revers protein leykoensefalopatiya
Nefrotoksik təsir
Qastrointestinal perforasiya və fistula
Dermatoloji yan təsirlər
Metabolik yan təsirlər
Sitostatik effektin qiymətləndirilməsi
Biblioqrafiya 65

1.4. Radioterapiyanın təməl prinsipləri 67

Klinik radioterapiyanın texnikası 67
Teleterapiya
Braxiterapiya
Radiasiyanın toxumalara təsiri 69
Radiasiyanın yan təsirləri 70
Kəskin yan təsirlər
Gecikmiş yan təsirlər
Radioterapiyanın klinik tətbiqi 70
Uşaqlıq boynu xərçəngində RT
Endometrium xərçəngində RT
Yumurtalıq xərçəngində RT
Vulva xərçəngində RT
Uşaqlıq yolu xərçəngində RT
Biblioqrafiya 74

II FƏSİL. UŞAQLIQ CİSMİNİN PREİNVAZİV VƏ İNVAZİV XƏSTƏLİKLƏRİ

2.1. Uşaqlıq cisminin preinvaziv xəstəlikləri 77
- Giriş 77
- Təsnifat 77
- Müalicə 78
  - Müşahidə taktikası
  - Dərman müalicəsi
  - Cərrahi müalicə
- Biblioqrafiya 82

2.2. Uşaqlıq cismi xərçəngi 83
- Giriş 83
- Klinik anatomiya 83
  - Uşaqlığın bağları
  - Uşaqlığın damar və sinirləri
  - Uşaqlıq borusu
- Epidemiologiya 86
- Risk amilləri 86
  - Ginekoloji risk amilləri
  - Estrogenlə əlaqəli risk amilləri
- Patogenez 90
- Patoloji anatomiya 91
- Yayılma və metastazvermə 93
- Mərhələlər üzrə təsnifat 93
- Klinika 98
- Diaqnostika 98
- Proqnoza təsir edən amillər 103
- Müalicədən əvvəlki hazırlıq 105
- Müalicə 105
  - Cərrahi müalicə
  - Şüa müalicəsi
  - Kimyəvi müalicə
- Residivlərin müalicəsi 111
- Müalicədən sonrakı müşahidə 112
- Yumurtalıq və uşaqlıq cismində eyni anda (sinxron) rast gələnən şişlər 112
- Skrininq proqramı 112
- Biblioqrafiya 113

2.3. Uşaqlıq cisminin sarkomaları 115
- Giriş 115
- Epidemiologiya 115
- Leyomiosarkoma 116
  - Mərhələlər
  - Müalicə
- Endometrial stromal sarkoma 122
- Adenosarkoma 123
- Karsinosarkoma 123
  - Klinika
  - Cərrahi müalicə
  - Adyuvant müalicə
  - Proqnoz
- Biblioqrafiya 125

III FƏSİL. UŞAQLIQ BOYNUNUN PREİNVAZİV VƏ İNVAZİV XƏSTƏLİKLƏRİ

3.1. Uşaqlıq boynunun preinvaziv xəstəlikləri 127
- Giriş 127
- Epidemiologiya 129
- HPV peyvəndi 130
- Skrininq proqramı 131
  - HPV testi
- Kolposkopiya 133
  - Kolposkopiyada aşkar edilən patoloji əlamətlər
- Servikal intraepitelial neoplaziyalar 136
  - Yastı hüceyrəli intraepitelial neoplaziyalar
  - Servikal adenokarsinoma in situ
- Biblioqrafiya 143

3.2. Uşaqlıq boynu xərçəngi 145
- Giriş 145
- Klinik anatomiya 145
- Epidemiologiya 146
- Etiologiya və patogenez 147
  - Kanserogenez
- Patoloji anatomiya 147
  - Lokalizasiya
  - Makroskopik görünüş və böyümə forması
  - Histoloji təsnifat
- Yayılma və metastazvermə 151
- Mərhələlər üzrə təsnifat 151
- Klinika 151
- Diaqnostika 152
  - Anamnez və fizikal müayinə
  - Kolposkopiya
  - Pap smear testi
  - Servikal biopsiya
  - Radioloji diaqnostika üsulları
  - Laborator müayinələr
- Müalicə 158
  - Cərrahi müalicə
  - Adyuvant müalicə
  - Radioterapiya
  - Kombinəedilmiş müalicə
  - Kimyəvi terapiya
- Xüsusi hallar 175
- Residiv və metastazların müalicəsi 176
- Proqnoz 177
  - Müalicədən sonrakı müşahidə
- Hamiləlik və uşaqlıq boynu xərçəngi 177
- Az rast gələnən histoloji tiplər 181
- Biblioqrafiya 184

IV FƏSİL. YUMURTALIQ ŞİŞLƏRİ

4.1. Epitelial şişlər 187

Giriş 187
Klinik anatomiya 187
Epidemiologiya 190
Risk amilləri 194
İrsi genetik amillər
Patogenez 197
1-ci tip yumurtalıq şişləri
2-ci tip yumurtalıq şişləri
Patoloji anatomiya 198
Seroz şişlər
Musinoz şişlər
Endometrioid karsinoma
Şəffaf hüceyrəli karsinoma
Brenner şişləri
Transizional hüceyrəli karsinoma
Peritoneal seroz papilyar karsinoma
Mezotelioma
Yayılma və metastazverme 201
Mərhələlər üzrə təsnifat 201
Klinika 207
Diaqnostika 210
Anamnez və fizikal müayinə
Radioloji müayinələr
Laborator müayinələr
Digər müayinələr
Müalicə 219
Cərrahi müalicə
Kimyəvi müalicə
Müşahidə prinsipləri və residivlərin müalicəsi 229
Müşahidə
İkincili sitoreduksiya
Residivlərin kimyəvi müalicəsi
Üçüncülü (tertiary) sitoreduksiya
Proqnoz 233
Biblioqrafiya 234

4.2. Germ hüceyrəli şişlər 237

Giriş 237
Təsnifat 237
Epidemiologiya 237
Klinika 238
Diaqnostika 238
Yayılma və mərhələlər 239
Disgerminoma 239
Müalicə
Residivlər
Hamiləlik zamanı rast gəlinən disgerminoma
Proqnoz
Yetkin və qeyri-yetkin teratomalar 243
Yetkin teratomalar
Monodermal teratomalar
Qeyri-yetkin teratomalar
Endodermal sinus şişləri 246
Cərrahi müalicə
Nadir rast gəlinən germ hüceyrəli şişlər 246
Embrional karsinoma
Yumurtalığın xoriokarsinoması
Poliembrioma
Qarışıq tip germ hüceyrəli şişlər 247
Müalicə 248
Müalicənin uzunvədəli yan təsirləri 250
Qonadal disfunksiya
İkincili xərçənglər
Proqnoz və müalicədən sonrakı müşahidə 250
Biblioqrafiya 252

4.3. Stromal şişlər 255

Giriş 255
Təsnifat 255
Qranuloza hüceyrəli şişlər 255
Patoloji-anatomik xüsusiyyətlər
Diaqnostika
Müalicə
Proqnoz
Androblastomalar 259
Sertoli-Leydiq şişləri
Tekomalar 260
Fibromalar 260
Gorlin sindromu
Meigs sindromu
Ginandroblastomalar 260
SCTAT şişlər 260
Nadir rast gəlinən bədxassəli şişlər 261
Lipoid (steroid) hüceyrəli şiş
Yumurtalığın karsinosarkomaları
Xırdahüceyrəli yumurtalıq xərçəngi
Biblioqrafiya 262

4.4. Hüdudi (borderline) şişlər 265

Giriş 265
Epidemiologiya və risk amilləri 265
Patogenez və patoloji anatomiya 266
Seroz borderline şişlər
Musinoz borderline şişlər
Klinika və diaqnostika 267
Müalicə 267
Proqnoz və müalicədən sonrakı müşahidə 269
Biblioqrafiya 270

4.5. Yumurtalığın metastatik şişləri 273
Giriş 273
Laborator testlər 274
Radioloji müayinələr 274
İmmunohistokimyəvi müayinələr 275
Müalicə 275
Proqnoz 275
Çox rast gələnən metastaz tipləri 275
Krukenberq metastazı
Kolorektal şişlərin metastazı
Appendiks şişlərinin metastazı
Süd vəzi xərçənginin metastazı
Ginekoloji xərçənglərin metastazı
Karsinoid şişlər
Digər metastatik şişlər
Biblioqrafiya 281

4.6. Birincili peritoneal karsinoma 283
Giriş 283
Epidemiologiya və risk amilləri 283
Yayılma və patoloji anatomiya 283
Klinika 284
Diaqnostika 284
Mərhələlər üzrə təsnifat 285
Müalicə və proqnoz 285
Müşahidə prinsipləri 286
Uşaqlıq borusu xərçəngi 286
Yayılma yolları
Klinika
Müalicə
Proqnoz
Residivlər
Biblioqrafiya 288

4.7. Yumurtalıq mənşəli törəmələr 291
Giriş 291
Radioloji müayinələr 293
Laborator testlər 294
CA 125 onkomarkeri
HE4 onkomarkeri
Diferensial diaqnostika 297
Ekstraovarian adneksial törəmələr
Uşaqlıq mənşəli törəmələr
Uşaqlıq borusu mənşəli törəmələr
Qeyri-ginekoloji mənşəli adneksial törəmələr
Funksional sistlər
Endometrioid sistlər
Yumurtalığın xoşxassəli şişləri
Müalicə 303
Minimal invaziv cərrahiyyə 304
Xüsusi hallar 306
Postmenopauzal dövrdə yumurtalıq mənşəli törəmələr
Premenopauzal dövrdə yumurtalıq mənşəli törəmələr
Uşaq və yeniyetmələrdə yumurtalıq mənşəli törəmələr
Hamiləlikdə yumurtalıq mənşəli törəmələr
Biblioqrafiya 311

V FƏSİL. VULVANIN PREİNVAZİV VƏ İNVAZİV XƏSTƏLİKLƏRİ

5.1. Vulvanın preinvaziv xəstəlikləri 313
Giriş 313
Qeyri-neoplastik epitelial xəstəliklər 313
Lixen skleroz
Lixen planus
Yastı hüceyrəli hiperplaziya
Diaqnostika və müalicə
İntraepitelial neoplaziyalar 316
Yastı hüceyrəli vulvar intraepitelial neoplaziya
Qeyri-yastı hüceyrəli vulvar intraepitelial neoplaziya
Biblioqrafiya 323

5.2. Vulva xərçəngi 325
Giriş 325
Klinik anatomiya 325
Xarici cinsiyyət orqanları
Epidemiologiya 328
Risk amilləri 328
Yastı hüceyrəli karsinoma 331
Klinika
Diaqnostika
Yayılma və metastazvermə
Mərhələlər üzrə təsnifat
Müalicə
Proqnoz və müalicədən sonrakı vəziyyət
Melanoma 349
Giriş
Patoloji anatomiya
Mərhələlər üzrə təsnifat
Müalicə
Proqnoz
Bartolin vəzinin xərçəngi 352
Epidemiologiya
Patoloji anatomiya
Klinika
Müalicə
Proqnoz
Vulvanın digər bədxassəli şişləri 354
Bazal hüceyrəli karsinoma
Verrukoz karsinoma
Sarkoma
Nadir rast gələnən şişlər 356
Endodermal sinus şişi
Limfoma
Merkelhüceyrəli karsinoma
Dermatofibrosarkoma protuberans
Metastatik şişlər
Biblioqrafiya 357

VI FƏSİL. UŞAQLIQ YOLUNUN PREİNVAZİV VƏ İNVAZİV XƏSTƏLİKLƏRİ

6.1. Uşaqlıq yolunun preinvaziv xəstəlikləri 363
Giriş 363
Diaqnostika 363
Müalicə 364
Biblioqrafiya 366

6.2. Uşaqlıq yolu xərçəngi 367
Giriş 367
Klinik anatomiya 367
Epidemiologiya 369
Risk amilləri 369
Patogenez 369
Patoloji anatomiya 369
Yayılma və metastazvermə 369
Mərhələlər üzrə təsnifat 371
Klinika 371
Diaqnostika 373
Müalicə 373
Proqnoz 374
Vaginanın adenokarsinoması 374
Maliqn melanoma 374
Vaginanın sarkomaları 374
Endodermal sinus şişi 375
Biblioqrafiya 376

VII FƏSİL. HAMİLƏLİKDƏ RAST GƏLİNƏN BƏDXASSƏLİ ŞİŞLƏR

7.1. Hamiləlik və xərçəng 377
Giriş 377
Diaqnostika 377
Mərhələlər 377
Müalicə 378
Cərrahi müalicə
Şüa terapiyası
Kimyəvi terapiya
Servikal intraepitelial neoplaziyalar 380
Hamiləlik zamanı ən çox rast gəlinən şişlər 380
Uşaqlıq boynu xərçəngi
Süd vəzi xərçəngi
Yumurtalıq xərçəngi
Vulva xərçəngi
Maliqn melanoma
Hematoloji onkoloji xəstəliklər
Biblioqrafiya 385

VIII FƏSİL. GESTASİONAL TROFOBLASTİK XƏSTƏLİKLƏR

8.1. Qeyri-invaziv formalar 387
Giriş 387
Epidemiologiya 387
Patoloji anatomiya və sitogenetik analiz 388
Tam molar hamiləlik
Natamam molar hamiləlik
Ailəvi təkrarlanan molar hamiləlik
Klinika 389
Tam molar hamiləliyin klinikası
Natamam molar hamiləliyin klinikası
Xəstəliyin təbii gedişi 392
Tam molar hamiləliyin təbii gedişi
Natamam molar hamiləliyin təbii gedişi
Diaqnostika 392
Müalicə 392
Vakuumlu küretaj
Histerektomiya
Profilaktik kimyəvi terapiya
Müşahidə 395
β-hCG testi
Kontrasepsiya
Biblioqrafiya 396

8.2. Gestasional trofoblastik neoplaziyalar 399
Giriş 399
Xoriokarsinoma
Epitelioid və plasentar sahənin trofoblastik şişi
İnvaziv mol
Qeyri-metastatik xəstəlik 400
Metastatik xəstəlik 400
Ağciyər
Vagina
Qaraciyər
Mərkəzi sinir sistemi
Mərhələlər üzrə təsnifat 401
Proqnostik dəyərləndirmə sistemi
Diaqnostika 403
Müalicə qrupları 404
Aşağı riskli GTN
Aşağı riskli metastatik GTN
Yüksək riskli metastatik GTN
Kimyəvi müalicə 406
Monokimyəvi müalicə
Kombinəedilmiş müalicə
Rezistent GTN
Müalicə periodu və β-hCG testi
Müalicədən sonrakı hamiləlik 408
Ağırlaşmamış mol hidatiform sonrası hamiləlik
GTN sonrası hamiləliklər
Biblioqrafiya 409

IX FƏSİL. OPERATİV ONKOGİNEKOLOGİYA

9.1. Cərrahi prinsiplər 411

Giriş 411
Xəstənin pozisiyası 412
Litotomiya pozisiyası
Hiperekstensiya və supin pozisiyası
Dərin Trendelenburq pozisiyası
Əməliyyat sahəsinin hazırlanması 413
Cərrahi təftiş 414
Qarın boşluğunun cərrahi təftişi
Retroperitoneal nahiyənin cərrahi təftişi
Çanaq boşluğunun cərrahi təftişi
İntraoperativ qanaxmanın kontrolu 415
Qanaxma kontrolunun əsas prinsipləri
Xüsusi hallar
Qan və qan məhsullarının istifadəsi
Drenaj kateterləri 424
Drenajların növləri
Drenaj istifadəsi üçün göstərişlər
Drenaj istifadəsinin ağırlaşmaları
Əməliyyat protokolunun yazılması 425
Biblioqrafiya 426

9.2. Antiseptik və dezinfeksiyaedici maddələr 429

Giriş 429
Antiseptik və dezinfeksiyaedicilərin xüsusiyyətləri 429
Antiseptik və dezinfeksiyaedicilərin əsas növləri 431
Halogenlər
Spirtlər
Aldehidlər
Fenol və birləşmələri
Oksidləşdirici maddələr
Kationik detergentlər
Metal birləşmələri
Digər antiseptiklər
Sterilizasiya üsulları 436
Dezinfeksiyanın səviyyələri 438
Biblioqrafiya 440

9.3. Antibiotik və antibakterial preparatlar 441

Giriş 441
Antibakterial preparatlar 442
Beta-laktam qrupu antibiotiklər
Aminoqlikozidlər
Qlikopeptid tərkibli antibiotiklər
Xinolonlar
Tetrasiklinlər
Makrolidlər
Linkozamidlər
Streptoqraminlər
Oksazolidinonlar
Sulfanilamidlər
Nitroimidazol törəmələri
Urinar antiseptiklər 471
Nitrofurantoin
Metenamin
Fenazopiridin
Biblioqrafiya 473

9.4. Perioperativ perioda nəzarət 475

Giriş 476
Medikal anamnez və fizikal müayinə 476
Laborator və instrumental müayinələr 476
Cərrahi müdaxiləyə razılıq vərəqəsi 478
Xəstənin məlumatlandırılması
Əməliyyatönü razılıq
Preoperativ optimizasiya
Ümumi müddəalar 480
Qidalanma
Antibakterial profilaktika
Postoperativ infeksiyalar
Postoperativ qastrointestinal ağırlaşmalar
Tromboemboliya
Postoperativ DVT
Ağciyər tromboemboliyası
Pulmonar hipertenziya və ağciyər ürəyi
Postoperativ dövrdə reabilitasiya 493
ERAS protokolları
Preoperativ qidalanma
Bağırsaq hazırlığı
Əməliyyatdan sonra ürəkbulanma və qusma
Preoperativ maye infuziyası
Xəstələrdə postoperativ analgeziya
Qarın boşluğunun drenajı
Sidik kisəsinin kateterizasiyası
Laksativlər
İntraoperativ hipotermiyanın profilaktikası
Erkən mobilizasiya
ERAS protokollarının nəticəsi
Medikal ağırlaşmaların korreksiyası 496
Maye-elektrolit disbalansı
Postoperativ turşu-qələvi balansı
Xəstələrin evə yazılması
Endokrin xəstəliklər 497
Şəkərli diabet
Tiroid sindromları
Adrenal çatışmazlıq
Piylənmə
Kardiovaskulyar xəstəliklər 514
Postoperativ qiymətləndirmə
Ürəyin işemik xəstəliyi
Xronik ürək çatışmazlığı
Kəskin ürək çatışmazlığı
Aritmiyalar
Ürəyin qapaq xəstəlikləri
Arterial hipertenziya və hipertonik kriz
Hematoloji xəstəliklər 529

Anemiya
Trombosit və koaqulyasiya pozuntuları
Qan və qan məhsullarının transfuziyası
Ağciyər xəstəlikləri 533
Bronxial astma
AXOX
Postoperativ pulmonar idarəetmə
Böyrək xəstəlikləri 535
Kəskin böyrək çatışmazlığı
Qaraciyər xəstəlikləri 540
Laborator testlər
Cərrahi riskin qiymətləndirilməsi
Kəskin virus hepatiti
Xroniki hepatit
Qaraciyər sirrozu
Biblioqrafiya 545

9.5. Cərrahi anatomiya 553

Qarının ön və yan divarı 553
Qarın nahiyələri
Qarın fassiyaları
Qarın əzələlərinin təsviri
Qarının düz əzələ yatağı
Ağ xətt
Qarın boşluğu 558
Periton
Qarın boşluğunun digər orqanları
Retroperitoneal orqanlar 575
Qarın aortası və şaxələri
Aşağı boş vena və ona açılan damarlar
Qarın boşluğunun limfa düyünləri və damarları (Cisterna chyli)
Sidik axarları
Çanaq boşluğu 582
Sidik kisəsi
Daxili cinsiyyət üzvləri
Qalça damarları və şaxələri
Çanaq boşluğunun limfa düyünləri və damarları
Avaskulyar anatomik boşluqlar
Sinirlər
Vulva və aralıq nahiyəsi 608
Xarici cinsiyyət üzvləri
Aralıq nahiyəsi
Qasıq nahiyəsi 614
Qasıq kanalı
Bud kanalı
Biblioqrafiya 619

9.6. Laparoskopiya 621

Giriş 621
Diaqnostik laparoskopiya 621
Operativ laparoskopiya 621
Fallop borusu üzərində aparılan əməliyyatlar
Ovarian cərrahiyyə
Endometrioz cərrahiyyəsi
İnfertillik cərrahiyyəsi
Çanaq dibinin zəifliyi (prolaps cərrahiyyəsi)
Onkokologiyada minimal invaziv cərrahiyyə
Uşaqlıqda aparılan əməliyyatlar
Preoperativ hazırlıq 626
Alətlər və texnika
Əməliyyat otağının hazırlanması
Peritona giriş
Laparoskopik cərrahiyyədə baş verən ağırlaşmalar 637
Anesteziya və kardiopulmonar ağırlaşmalar
Ekstraperitoneal insuflyasiya
Port yeri metastazı
Elektrocərrahi ağırlaşmalar
Hemorragik ağırlaşmalar
Qastrointestinal ağırlaşmalar
Uroloji ağırlaşmalar
Nevroloji ağırlaşmalar
Kəsik sahəsində yırtıq və yara yeri ayrılması
Əməliyyatdan sonrakı dövr
Biblioqrafiya 648

9.7. Histeroskopiya 653

Giriş 653
Diaqnostik histeroskopiya 653
Operativ histeroskopiya 654
Yad cisim
Uşaqlıqdaxili arakəsmə
Endometrial poliplər
Leyomiomalar
Endometrial ablasiya
Sinexiyalar
Alətlər və texnika 661
Xəstəyə pozisiyanın verilməsi
Anesteziya
Servikal dilatasiya
Uşaqlıq boşluğunun vizualizasiyası
Görüntüləmə
İntrauterin kəsik aparılması və hemostaz
Histeroskopiyanın ağırlaşmaları 667
Diaqnostik histeroskopiyanın ağırlaşmaları
Operativ histeroskopiyanın ağırlaşmaları
Biblioqrafiya 670

9.8. Abdominal histerektomiya 673

Giriş 673
Histerektomiyaya göstərişlər 673
Leyomiomalar
Patoloji uşaqlıq qanaxmaları
Persistəedən dismenoreya
Xroniki çanaq ağrısı
Uşaqlıq boynunun preinvaziv xəstəlikləri
Obstetriyada təcili patologiyalar
Çanağın iltihabi xəstəlikləri
Endometrioz
Genital orqanların prolapsı
Yumurtalıq mənşəli törəmələr
Ginekoloji onkoloji xəstəliklər
Preoperativ qiymətləndirmə 675
Histerektomiya 677
Profilaktik salpingooforektomiya
Müştərək cərrahi əməliyyatlar
Materialın çıxarılma texnikası
Histerektomiya növünün seçilməsi, cərrahi yanaşma
Perioperativ period
Histerektomiyanın texnikası
İntraoperativ ağırlaşmalar 682
Uroloji ağırlaşmalar
Qastrointestinal ağırlaşmalar
Qanaxma
Postoperativ period 686
Postoperativ ağırlaşmalar 687
Yara yeri ağrısı və infeksiyası
Qanaxma
Uroloji ağırlaşmalar
Vaginal güdülün çatışmazlığı
Evə yazılan xəstələrin təcili yardıma qəbulu 688
Biblioqrafiya 689

9.9. Radikal histerektomiya 691

Giriş 691
Preoperativ qiymətləndirmə 691
Preoperativ hazırlıq
RH ilə birlikdə icra edilən əməliyyatlar
İntraoperativ qiymətləndirmə 692
Əməliyyatın gedişi
Postoperativ qulluq 695
Əməliyyat protokolunun qeydiyyatı 696
Biblioqrafiya 697

9.10. Pelvik limfodisseksiya 699

Giriş 699
Preoperativ qiymətləndirmə 699
Cərrahi texnika 700
Ağırlaşmalar 700
İntraoperativ ağırlaşmalar
Postoperativ ağırlaşmalar
Əməliyyat protokolunun qeydiyyatı 702
Bibliqorafiya 703

9.11. Periaortal limfodisseksiya 705

Giriş 705
Preoperativ qiymətləndirmə 705
Cərrahi texnika 705
Ağırlaşmalar 708
İntraoperativ ağırlaşmalar
Postoperativ ağırlaşmalar
Əməliyyat protokolunun qeydiyyatı 709
Biblioqrafiya 710

9.12. Sitoreduktiv prosedurlar 711

Giriş 711
Müalicə prinsipləri 711
Cərrahi pozisiya, kəsik və təftiş
Peritonektomiya prosedurları və visseral rezeksiyalar 712
Peritonektomiyanın rasionalı
Peritoneal bədxassəli şişlərin lokalizasiyaları
Elektroevaporativ cərrahiyyə
Ksifoidektomiya
Adheziolizis
Total anterior parietal peritonektomiya
Sol subfrenik peritonektomiya
Sağ subfrenik peritonektomiya
Omentektomiya və splenektomiya
Qlisson kapsulundan şişin çıxarılması
Kiçik piyliyin rezeksiyası və hepatoduodenal bağın soyulması ilə xolesistektomiya
Digital disseksiya yardımı ilə qaraciyər-mədə bağı və kiçik piyliyin dairəvi rezeksiyası
Kiçik piyliyin soyulması
Göbək bağı boyunca qaraciyər körpüsünün disseksiyası
Total pelvik peritonektomiya
Rektosiqmoid kolonun rezeksiyası və Duqlas boşluğunun peritonektomiyası
Vaginal güdülün tikilməsi və kolorektal anastomozun qoyulması
Aşağı kolorektal anastomoz üçün sol kolonun mobilizasiyası
Nazik bağırsaq və müsariqəsinin optimal sitoreduksiyası
Perioperativ kimyəvi terapiya üçün texniki şərtlər 729
Biblioqrafiya 732

9.13. Bağırsaq əməliyyatlarında cərrahi texnika 733

Preoperativ bağırsaq hazırlığı 733
Bağırsaqların cərrahi anatomiyası 733
Nazik bağırsağın cərrahi anatomiyası
Yoğun bağırsağın cərrahi anatomiyası
Kiçik prosedurlar 740
Bağırsaq yaralanmalarının bərpası
Qastrostoma
Çekostoma
Kolostoma
Enterostoma
Böyük prosedurlar 746
Bağırsaq rezeksiyası və reanastomoz
Bağırsaq staplerləri

Postoperativ dövr 749
Postoperativ ağırlaşmalar
Biblioqrafiya 753

9.14. Omentektomiya və splenektomiya 755

Giriş 755
Klinik anatomiya 755
Omentektomiya 760
Splenektomiya 761
Qaraciyərin mobilizasiyası və diafraqmanın soyulması
Biblioqrafiya 763

9.15. Onkoginekologiyada uroloji prosedurlar 765

Giriş 765
Klinik anatomiya 766
Sidik kisəsinin cərrahi anatomiyası
Sidik axarlarının cərrahi anatomiyası
İnvaziv prosedurlar 770
Sistoskopiya
Qasıqüstü kateter
Retroqrad pieloqrafiya
Perkutan nefrostoma
Dəri səthinə ureterostoma
Ureteral anastomozlar 771
Ureteroureterostoma
Ureteroneosistostoma
Transureteroureterostoma
Urinar diversiyalar 774
Daimi urinar diversiya
Biblioqrafiya 777

X FƏSİL. PERİOPERATİV KİMYƏVİ TERAPİYA

10.1. HIPEC 779

Giriş 779
Prosedurun rasionalı 779
Periton-plazma baryeri
Şiş hüceyrəsi tələsi hipotezi
Prosedurun effektivliyinə təsir edən amillər
Xəstələrin seçim kriteriyaları 782
Şişin invaziya dərəcəsinin patohistoloji qiymətləndirilməsi
Preoperativ abdominal KT müayinəsi
Peritoneal xərçəng indeksi
Sitoreduksiyanın tamamlanma statusu
HIPEC-in texnikası 784
Ağırlaşmalar 784
Klinik nəticələr 786
İnterval sitoreduksiya və HIPEC
Residivlər və HIPEC
Konsolidasiya və HIPEC
Yekun 788
Biblioqrafiya 789

XI FƏSİL. ONKOGİNEKOLOGİYADA KRİTİK HALLAR

11.1. Ağırlaşmalar 791

Giriş 791
Xəstəliklə əlaqəli ağırlaşmalar 791
Qanaxma
Uroloji ağırlaşmalar
Qastrointestinal ağırlaşmalar
Venoz tromboemboliyalar
Biliar obstruksiya
Müalicə ilə əlaqəli ağırlaşmalar 800
Cərrahi ağırlaşmalar
Qastrointestinal ağırlaşmalar
Radioterapiyanın ağırlaşmaları
Biblioqrafiya 826

11.2. Təcili hallar 829

Giriş 829
Anatomik və obstruktiv patologiyalar 829
Yuxarı boş venanın sıxılması sindromu
Perikardial effuziya və tamponada
İntestinal obstruksiya
Urinar obstruksiya
Biliar obstruksiya
İntrakranial hipertenziya
Neoplastik meningit
Spinal kompressiya
Metabolik patologiyalar 837
Hiperkalsemiya
ADH hipersekresiyası sindromu
Hipoqlikemiya
Böyrəküstü vəzi çatışmazlığı
Müalicənin fəsadları 838
Tumor lizis sindromu
Febril neytropeniya
Anafilaksiya və anafilaktik şok
Biblioqrafiya 842

11.3. Paraneoplastik sindromlar 843

Giriş 843
Endokrinoloji paraneoplastik sindromlar 843
Maliqn hiperkalsemiya
Paraneoplastik Kuşinq sindromu
Ektopik hCG sekresiyası
Paraneoplastik hipoqlikemiya
ADH hipersekresiyası sindromu və ya hiponatremiya
Onkogen osteomalyasiya
Az rast gəlinən endokrin patologiyalar
Digər paraneoplastik sindromlar 849
Hematoloji paraneoplastik sindromlar
Neyrogen paraneoplastik sindromlar
Dermatoloji paraneoplastik sindromlar
Revmatoloji paraneoplastik sindromlar

Nefroloji paraneoplastik sindromlar
Qızdırma və kaxeksiya
Qeyri-bakterial trombotik endokardit
Hepatik disfunksiya (Stauffer sindromu)
Paraneoplastik retinopatiya
Biblioqrafiya 858

11.4. Maye balansı 859

Giriş 859
Hipovolemiya 860
Klinika
Müalicə
Hipervolemiya 865
Biblioqrafiya 866

11.5. Elektrolit balansı 867

Natrium mübadiləsi 867
Hiponatremiya
Hipernatremiya
Kalium mübadiləsi 872
Hipokalemiya
Hiperkalemiya
Kalsium mübadiləsi 876
Hipokalsemiya
Hiperkalsemiya
Fosfor mübadiləsi 880
Hipofosfatemiya
Hiperfosfatemiya
Maqnezium mübadiləsi 881
Hipomaqnezemiya
Hipermaqnezemiya
Biblioqrafiya 882

11.6. Turşu-qələvi müvazinəti 885

Giriş 885
Metabolik alkaloz 886
Səbəblər
Müalicə
Metabolik asidoz 887
Səbəblər
Müalicə
Respirator asidoz 889
Səbəblər
Müalicə
Respirator alkaloz 889
Səbəblər
Müalicə
Onkoloji xəstələrdə praktik yanaşma 889
Biblioqrafiya 893

11.7. Hemostaz və transfuziya 895

Hemostazın mexanizmi 895
Vazokonstriksiya
Trombun yaranması
Laxtalanma (fibrinin əmələ gəlməsi)
Fibrinoliz
Hemostazın laborator göstəriciləri
Hemostaz ilə əlaqəli xəstəliklər 898
Hemostazın qazanılmış patologiyaları
Anadangəlmə hemostaz patologiyaları
Hiperfibrinoliz
Antikoaqulyant preparatlar
Antiaqreqant preparatlar
Transfuziya 902
Qan məhsulları
Antifibrinolitik preparatlar
Transfuziyaya göstərişlər
Transfuziyada müasir anlayışlar
Transfuziyanın ağırlaşmaları
Biblioqrafiya 912

11.8. Onkoloji cərrahiyyədə şok 915

Giriş 915
Hemodinamikanın əsasları
Hipovolemik şok 916
Etiologiya
Patogenez
Klinika
Müalicə
Vazodilatasion şok 922
Etiologiya
SIRS və terminologiya
Patogenez
Klinika və diaqnostika
Müalicə
Neyrogen şok 929
Kardiogen şok 930
Obstruktiv şok 930
Travmatik şok 931
Şokun pulmonar ağırlaşması 931
Etiologiya
Klinika və diaqnostika
Müalicə
Sepsis rəhbərliyi 932
Biblioqrafiya 935

11.9. Qidalanma və metabolizm 939
Giriş 939
Orqanizmin normal metobolizmi 939
Aclıq zamanı metabolizm 940
Malnutrisiya 940
Etiologiya
Klinika
Diaqnostika
Qidalanma dəstəyi 950
Qidalanma dəstəyi haqqında ümumi anlayışlar
Enteral qidalanma dəstəyi
Parenteral qidalanma dəstəyi
Qidalanma dəstəyinin proqnoza təsiri
Enerji ehtiyacının hesablanması 958
Qida maddələrinə tələbat və diyetin qiymətləndirilməsi 959
Təməl qida tələbatı 963
Enerji
Protein
Yağ və karbohidrat
Biblioqrafiya 968

XII FƏSİL. HƏYAT KEYFİYYƏTİNİN YAXŞILAŞDIRILMASI

12.1. Palliativ müalicə 971
Giriş 971
Ginekoloji xərçənglər zamanı həyat keyfiyyəti 972
Çox rast gəlinən simptomların müalicəsi 973
Xroniki yorğunluq
Ağrı
Qastrointestinal simptomlar
Anoreksiya və kaxeksiya
Digər simptomlar
Biblioqrafiya 988

12.2. Onkoloji xəstələrdə psixi pozuntular 991
Giriş 991
Ginekoloji skrininq və müşahidə 991
Diaqnostika 991
Onkoloji müalicə metodları 992
Cərrahi müalicə
Radioterapiya
Kimyəvi terapiya
Müalicədən sonrakı dövr 994
Residiv və proqressiv xəstəlik 995
Xəstələrin məlumatlandırılması 995
Cinsi disfunksiya 995
Biblioqrafiya 996

XIII FƏSİL. ONKOGİNEKOLOGİYANIN DİGƏR MƏSƏLƏLƏRİ

13.1. Patoloji uşaqlıq qanaxmaları 999
Giriş 999
Hamiləlik və qanaxma 999
Diferensial diaqnostika 999
Endometrial poliplər (PUQ-P)
Adenomioz (PUQ-A)
Leyomioma (PUQ-L)
Maliqnizasiya və hiperplaziya (PUQ-M)
Koaqulopatiya (PUQ-C)
Ovulyator disfunksiya (PUQ-O)
Endometrial patologiya (PUQ-E)
Yatrogen amillər (PUQ-I)
Təsnif edilməyənlər
Diaqnostika 1008
Laborator müayinələr
Radioloji müayinələr
Endometrial biopsiya
Müalicə 1010
Konservativ müalicə
Cərrahi müalicə
Yekun 1013
Biblioqrafiya 1014

13.2. Postpartum qanaxma 1017
Giriş 1017
Diaqnostik kriteriyalar
Epidemiologiya 1017
Etiologiya 1018
Tonus
Travma
Koaqulopatiya
Plasenta anomaliyaları
Klinika 1022
Hipovolemiya
Müalicə 1023
Ümumi prinsiplər və idarəetmə
Qeyri-invaziv müalicə
İnvaziv müalicə
Postpartum qızdırma və sepsis 1030
Biblioqrafiya 1032

13.3. İlkin ocağı məlum olmayan şişlər 1035
Giriş 1035
Klinika 1035
Diaqnostika 1036
Proqnoz 1036
Müalicə 1039
Biblioqrafiya 1042